

HIET VUUR OPSTOKEN

hoe de Europese Unie een nieuwe
wapenwedloop aanwakkert

✉ **Subscribe to our newsletter:**
www.tni.org/en/subscribe

or scan the QR code:

AUTEURS: Mark Akkerman, Pere Brunet, Andrew Feinstein, Tony Fortin, Angela Hegarty, Niamh Ní Bhriain, Joaquín Rodríguez Álvarez, Laëtitia Sédou, Alix Smidman, Josephine Valeske

REDACTIE: Deborah Eade

ONTWERP: Evan Clayburg

Uitgegeven door European Network Against the Arms Trade (ENAAAT), Stop Wapenhandel, en Transnational Institute (TNI)

Amsterdam, maart 2022

Contents of the report may be quoted or reproduced for non-commercial purposes, provided that the source of information is properly cited. TNI would appreciate receiving a copy or link of the text in which this document is used or cited. Please note that for some images the copyright may lie elsewhere and copyright conditions of those images should be based on the copyright terms of the original source.

<http://www.tni.org/copyright>

'Als je je voorbereidt op oorlog krijg je oorlog, als je je voorbereidt op vrede krijg je vrede'

De woorden van de Oekraïense vredesactivist Yurri Sheliazhenko

Op het moment van schrijven in maart 2022 is een oorlog uitgebroken in Oost-Europa na de illegale invasie van Oekraïne door Russische troepen. Tegen het einde van 2021 naderde de onrust op de Balkan het kookpunt. De spanningen in de Zuid-Chinese Zee blijven sudderen en bedreigen de regionale en mondiale stabiliteit. Oorlogen en geweld gaan door in onder meer Afghanistan, Irak, de Sahel, Syrië en Jemen. Veel van 's werelds machtigste naties zijn bezig met wapengekletter, het opstellen en inzetten van troepen, het aanleggen van voorraden militaire goederen en het actief voorbereiden op oorlog. De Europese Unie (EU) gedraagt zich niet anders. In tegenstelling tot het handhaven van haar grondbeginsel van het bevorderen van vrede, heeft het ook een koers uitgezet om zichzelf stevig te vestigen als een wereldwijde militaire macht. De geschiedenis heeft echter aangetoond dat militarisme verre van bijdraagt aan stabiliteit en vrede, maar alleen spanning, instabiliteit, vernietiging en verwoesting aanwakkert.

Als reactie op de oorlog in Oekraïne kondigde de EU aan op een 'keerpunt' te staan en, in het kader van de Europese Vredesfaciliteit, voor het eerst dodelijke wapens te gaan financieren en leveren aan een land dat aangevallen wordt. Hoewel deze stap ongekend is, komt hij niet onverwacht. De EU is al jaren een militaristische koers aan het uitstippelen. De trend is terug te voeren op de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon in 2009, dat de juridische onderbouwing vormt voor het creëren van een gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid. Minder dan een decennium later startte de EU, in een nieuwe ommekeer, met specifieke financiering voor militaire projecten. Met dit besluit betrad de EU een nieuw en zeer zorgwekkend pad, waar politieke en sociale problemen moeten worden aangepakt door militarisme en geweld in plaats van door dialoog en diplomatie.

Het Europees Defensiefonds (EDF 2021 – 2027) heeft een ongekend budget van €8 miljard voor onderzoek en ontwikkeling van nieuwe wapens en militaire technologieën. Het is te vroeg om de impact van het EDF zelf te analyseren, dat nog maar pas is opgestart, daarom kijkt dit onderzoek naar de twee voorloperprogramma's: de Preparatory Action for Defence Research (PADR 2017 – 2019) met een budget van €90 miljoen om defensieonderzoek te financieren, en het European Defence Industrial Development Programme (EDIDP 2019 – 2020) met een budget van €500 miljoen om de ontwikkeling van defensiematerieel en -technologie te financieren. Als gevolg van deze budgetten werd bijna €600 miljoen aan Europees overheidsgeld toegekend aan wapenbedrijven, particuliere onderzoekscentra en andere begunstigden. Deze proefprojecten leggen zeer verontrustende trends bloot in het door Europa aangestuurde militarisme, met mogelijk catastrofale gevolgen, indien dit herhaald wordt in het kader van het EDF, met een totaal budget dat 13,6 keer zo hoog is als dat van de voorlopers. Door de financiering voor militair onderzoek en militaire ontwikkeling met maar liefst 1250% te verhogen is de EU steeds meer van plan te investeren in oorlog in plaats van in het opbouwen of handhaven van vrede.

Het doel van deze financiering is het onderzoeken en ontwikkelen van nieuwe wapens en het verbeteren van de bestaande bewapening door de integratie van geavanceerde technologie zoals kunstmatige intelligentie, onbemande of autonome systemen. De fondsen bevorderen met name de ontwikkeling van 'ontwrichtende technologieën', die, wanneer ze uiteindelijk worden ingezet, de praktijk van oorlogvoering radicaal zal veranderen. Na de evolutie van buskruit en

kernwapens noemen militaire experts deze periode een derde evolutie in de wapenwedloop, waarin geautomatiseerde wapens worden uitgetoet en uiteindelijk genormaliseerd, ondanks ernstige onopgeloste juridische en ethische vragen. Door miljarden euro's uit te trekken voor de ontwikkeling van nieuwe wapentechnologie voedt de EU een derde en diep verontrustende wapenwedloop, die uiteindelijk het oorlogsrecht ernstig kan ondermijnen.

Zowel de EU als de wapenbedrijven gebruiken dezelfde taal van gezamenlijke verdediging, interoperabiliteit, industrieel concurrentievermogen, ondernemerschap en innovatie, zonder enige aandacht te schenken aan de instabiliteit, dood en vernietiging die zeker het gevolg zullen zijn van de ontwikkelde wapens. Oorlogen vinden niet plaats in een vacuüm, ze zijn vaak het eindresultaat van vele jaren van politieke strategieën en besluitvorming. Door ervoor te kiezen te investeren in innovatieve wapens, voert de EU niet alleen een defensieve strategie uit voor het geval het zou kunnen worden aangevallen, maar stimuleert ze militarisme, voedt ze actief een zeer gevaarlijke wapenwedloop en wakkert ze het vuur van oorlog aan.

Uit dit rapport blijkt dat:

Lucratieve wapenbedrijven ten bate van hun eigen gewin grote invloed hebben uitgeoefend op de besluitvormingsprocessen en begrotingen van de EU. Dit onthult de mate van invloed die lobbyisten voor wapenhandel hebben bij het bepalen van de agenda van de EU.

- We laten zien hoe negen van de 16 vertegenwoordigers in de Group of Personalities on Defence Research, die in 2015 door de Europese Commissie (EC) werd opgericht, gelieerd waren aan wapenbedrijven, wapenonderzoeksinstituten en een lobbyorganisatie voor de wapenindustrie. De negen entiteiten in kwestie omvatten zes wapenbedrijven, namelijk Airbus, BAE Systems, Indra, Leonardo, MBDA en Saab, twee vertegenwoordigde wapenonderzoeksinstituten, Fraunhofer en TNO, en de lobbyorganisatie voor de Europese wapenindustrie, AeroSpace en Defense Industries Association of Europe.
- Het EC-voorstel dat uiteindelijk leidde tot de oprichting van het Europees Defensiefonds was gebaseerd op een rapport van de Group of Personalities, waarbij hele secties letterlijk uit het GoP-rapport werden gekopieerd en in het EC-voorstel voor het defensiefonds werden geplakt.
- De entiteiten die ze vertegenwoordigden maakten enorme winsten uit de budgetten die naar aanleiding van hun lobby zijn opgezet. Concreet hebben degenen die hebben deelgenomen aan de Group of Personalities tot dusver meer dan €86 miljoen of 30,7% van het toegewezen budget ontvangen. Rekening houdend met het feit dat de volledige toewijzing van de financiering nog niet openbaar is gemaakt zal dit bedrag nog oplopen.

De EU subsidieert bewust wapenbedrijven die betrokken zijn bij zeer dubieuze praktijken die bij lange na niet voldoen aan de mensenrechtennormen en de rechtsstaat, twee van de kernwaarden van de EU. Dat met Europees geld gefinancierde bedrijven betrokken zijn bij dubieuze en zeer controversiële wapendeals, bij productie van kernwapens en bij corruptie, roept ernstige vragen op over de normen die de EU toepast voordat ze honderden miljoenen toekent.

- De zeven wapenbedrijven die het meeste geld uit deze EU-budgetten ontvangen zijn betrokken zeer controversiële wapenexport naar landen waar een gewapend conflict heerst of waar een autoritair regime aan de macht is en mensenrechtenschendingen aan de orde van de dag zijn.

- Evenzo ontdekten we dat de EU, door deze bedrijven te financieren, indirect kernwapens financiert, aangezien veel van degenen die EU-geld ontvangen ook betrokken zijn bij ontwikkeling, productie of onderhoud van kernwapens.
- Bovendien ontdekten we dat vijf van de acht grootste begunstigden de afgelopen jaren te maken kregen met aanzienlijke beschuldigingen van corruptie. Die vijf zijn Leonardo, Safran, Thales, Airbus en Saab.

Hoewel nog niet alle informatie over geld dat in het kader van PADR en EDIDP is toegekend beschikbaar is, financiert de EU momenteel 62 militaire onderzoeks- en innovatieprojecten voor een totaal van €576,5 miljoen (het totale budget ligt tegen de €600 miljoen, maar het geld dat wordt besteed aan administratieve en interne kosten is hier niet meegerekend).

- Uit de cijfers tot nu toe blijkt dat 68,4% van het budget naar Frankrijk, Duitsland, Italië en Spanje gaat.
- Dit zijn de landen waar de grootste wapenbedrijven hun hoofdkantoor hebben en de EU-lidstaten met het grootste volume aan wapenexport.
- Bedrijven uit deze vier landen coördineren 42 van de 62 projecten (67,7%).
- Frankrijk is de belangrijkste begunstigde, het ontvangt meer dan een kwart van de tot dusver toegekende financiering (26,44%).
- De Italiaanse wapengigant Leonardo, het grootste wapenbedrijf in de EU, is de grootste ontvanger met €28,7 miljoen. Andere bedrijven in de top 5 (inclusief hun dochterondernemingen in de hele EU), zijn het Spaanse bedrijf Indra (€ 22,78 miljoen), de Franse bedrijven Safran (€ 22,33 miljoen) en Thales (€ 18,64 miljoen) en het trans-Europese bedrijf Airbus (€ 10,17 miljoen).
- Anderzijds krijgt bijna de helft van de EU-landen elk minder dan 1% van de financiering.
- Deze financieringsprogramma's bevorderen niet alleen de onderzoeks- en ontwikkelingsfasen van de defensie-industrie, maar roepen EU-landen ook actief op om vervolgens de wapens en aanverwante technologieën aan te schaffen, toe te voegen aan hun militaire arsenalen of hun export naar landen buiten Europa te promoten. Het eindresultaat zal een sterke militarisering van de EU zijn met een uitgebreide mondiale militaire macht, evenals even dodelijke legers buiten de Unie, waarvan de militaire capaciteit is versterkt door de Europese wapenexport. Kortom, een drive om overal en met alle mogelijke middelen te militariseren.
- De gecombineerde wapenverkoop van de acht grootste begunstigden van de geanalyseerde EU-begrotingen in 2020 bedroeg meer dan \$42 miljard. Dit bevestigt dat het Europees Defensiefonds in de eerste plaats dient om Europa's grootste en meest winstgevendende wapenbedrijven te subsidiëren.

De controles die worden toegepast om de financiering van nieuwe dodelijke wapens goed te keuren schieten ernstig te kort ten opzichte van zelfs de meest basale wettelijke en ethische normen, zodat de wapens en technologieën, wanneer deze uiteindelijk wordt ingezet, de praktijk van oorlogvoering permanent kunnen veranderen.

- Ons rapport richt zich op vier specifieke materieelclusters: (1) ontwrichtende defensie- en beschermingsprojecten, (2) ontwrichtende hulpmiddelen voor defensie, (3) niet-verstorende hulpmiddelen voor defensie, en (4) ontwrichtende gevechtssysteemprojecten.

- Minstens 22 van de 34 projecten hebben tot doel ontwrichtende wapens te ontwikkelen, die in de toekomst zowel in de verdediging als in de aanval kunnen worden gebruikt. De ontwikkeling of het gebruik van onbemensde systemen is onderdeel van minimaal 12 van de 34 projecten. De inzet van Artificial Intelligence (AI) als ontwrichtend instrument maakt onderdeel uit van zeker zes projecten. Terwijl het onderzoek naar en de ontwikkeling van volledig autonome dodelijke wapens nog niet is toegestaan onder de huidige EU-budgetten worden andere geautomatiseerde wapens, autonome systemen en controversiële technologieën wel ontwikkeld. Men vreest dat dit een glijdende schaal zal worden waar wapens zoals 'killer robots' uiteindelijk, misschien onbewust, worden goedgekeurd voor financiering. Deze ontwikkelingen hebben plaatsgevonden zonder enig zinvol debat over de zeer ernstige juridische en ethische implicaties van het inzetten van 'slimme' wapens in conflicten.
- De juridische en ethische risicobeoordelingsprocedure van de EU is voornamelijk gebaseerd op zelfbeoordelingen door aanvragers (voornamelijk particuliere bedrijven) die hopen te profiteren van EU-financiering. Deze beoordelingen zijn in feite een afvinkoefening. Verantwoordelijkheden die op grond van het internationaal humanitair recht aan de staten zijn toegekend worden verschoven naar particuliere aanvragers van financiering door derden, wat leidt tot een de facto deregulering van mogelijk een van de dodelijkste geldstromen uit Brussel. Pogingen van het maatschappelijk middenveld om toegang te krijgen tot meer informatie over deze procedures slaagden onvoldoende en informatie werd opzettelijk achtergehouden, waardoor ernstige bezorgdheid ontstond over transparantie en democratisch toezicht.
- De soorten technologieën die worden gefinancierd kunnen leiden tot schendingen van het EU- en internationaal recht zodra ze operationeel worden. Onderzoek toont aan dat zelfs als er sprake is van menselijke betrokkenheid, degenen die technische apparatuur programmeren of bedienen veel meer vatbaar zijn voor of beïnvloed worden door automatiseringsbias en computergegenereerde kennis in plaats van op zoek te gaan naar andere vormen van verificatie. In het verleden heeft dit ertoe geleid dat legers hun eigen straaljagers of die van geallieerden hebben neergehaald. Het bureau van de Ombudsman vond het zorgwekkend 'dat er geen gedetailleerde beoordeling is van de overeenstemming van projecten met het internationaal recht'.
- Er zijn specifieke zorgen geuit met betrekking tot nieuwe wapens op basis van laser- en elektromagnetische systemen, AI-systemen, elektronische apparaten en cyberverdediging, onbemensde systemen, gevechtsdrones en systemen voor het lokaliseren van doelen, tracking en aanduiding. Het is met name niet duidelijk hoe 'slimme' wapens in oorlogssituaties nauwkeurig onderscheid kunnen maken tussen burgers en gewapende strijders.

Het EDF en zijn voorlopers zijn expliciet gericht op het versterken van het 'mondiale concurrentievermogen' van de Europese wapenindustrie. Er is een absolute discrepantie tussen de gecreëerde technologieën en de impact die ze zullen hebben naast de winsten die ze gaan genereren voor de wapenindustrie. Ze zullen onvermijdelijk de Europese wapenexport stimuleren en de wereldwijde wapenwedloop voeden, die op zijn beurt zal leiden tot meer oorlogen, meer vernietiging, een aanzienlijk verlies aan mensenlevens en meer gedwongen ontheemding. Nu we uit een wereldwijde pandemie komen, is het nog nooit zo duidelijk geweest dat we ons opnieuw moeten bedenken wat we bedoelen met veiligheid en ons afvragen waardoor we ons veilig voelen. Gaat het om investeringen in bewapening, militaire infrastructuur en het leger? Of is het door het garanderen van toegang tot een functionerend volksgezondheidssysteem, onderwijs en het verbeteren van de toegang tot sociale diensten, het reageren op klimaatverandering en andere uitdagingen waarmee we worden geconfronteerd? Door miljarden euro's toe te kennen aan defensieprojecten heeft de EU een politieke keuze gemaakt. Het heeft ervoor gekozen prioriteit te geven aan de winsten van zeer lucratieve wapenbedrijven boven het welzijn van de mensen. Door dit te doen, voedt het de instabiliteit en de kans op oorlog in plaats van deze in te dammen.

The Transnational Institute (TNI) is an international research and advocacy institute committed to building a just, democratic and sustainable planet. For more than 40 years, TNI has served as a unique nexus between social movements, engaged scholars and policy makers.

www.TNI.org

The European Network Against Arms Trade (ENAAT) is an informal network of European peace groups working together in research, advocacy and campaigning. ENAAT members consider that arms trade is a threat to peace, security and development, and that the arms industry is a driving force behind increasing military exports and expenditure. Since 2016 the ENAAT EU project has been scrutinising EU budget lines for military research and development.

www.enaat.org

Stop Wapenhandel

Stop Wapenhandel is an independent research and campaign organisation opposed to the arms trade and the arms industry. It campaigns against arms exports to poor countries, undemocratic regimes and countries in conflict areas. It also stands against the financing of the arms trade by governments, banks and pension funds.

www.stopwapenhandel.org

In collaboration with

Observatoire des armements

TNI's **War and Pacification** programme concerns the nexus between militarisation, security and globalisation, confronting the structures and interests that underpin a new era of permanent war. The Border Wars series looks at the globalisation of border security, examining the policies that put economic interests and security above human rights, as well as the corporate interests that drive this agenda and profit from it.

Sign up to receive regular updates from this project and TNI at www.tni.org/subscribe